

ANDRIY MALYSHKO'S ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF THE «ZHDANOVSHCHYNA»**Dimitrii Pliseckyï*****Abstract**

The aim of the article. To examine the causes and essence of the «Zhdanovshchina» policy, as well as to analyze its implementation through the activities and work of the Ukrainian Soviet poet Andriy Malyshko.

The research methodology. To achieve the objectives of this article, widely accepted approaches, principles, and methods of scientific inquiry were applied: analysis of documentary sources and newspaper publications, their subsequent synthesis, comparison of the approaches of various researchers, systematization, and generalization of the gathered information. These methods enabled the identification of the essence of the «Zhdanovshchina» policy through the example of the activities of the Ukrainian Soviet poet Andriy Malyshko.

Scientific novelty. Based on an in-depth study of archival materials, the author analyzes the causes and nature of the «Zhdanovshchina» policy – a campaign of criticism and persecution of Soviet cultural and literary figures during the late 1940s and early 1950s. Its goal was to force writers to adhere to the principles of «socialist realism» in their creative works and to promote the cult of Joseph Stalin in their writings. The article also explores the atmosphere within the Union of Soviet Writers of Ukraine (USWU) and the Soviet Writers' Union of the USSR, set against the backdrop of the prominent Ukrainian Soviet poet Andriy Samiylovych Malyshko's activities. The article includes excerpts from reports by party officials and cultural figures, as well as resolutions from the USWU plenum meetings.

Conclusions. The creative intellectuals were compelled to submit to the demands of the Soviet totalitarian system, one of the tools of which was the «Zhdanovshchina» policy. This policy opened the door for criticism of even the smallest details in the works of writers. The main goal of literature once again became the glorification of Stalin's regime and its achievements. Those who opposed this were subjected to harsh criticism, deemed necessary and useful for writers. Through the example of Andriy Malyshko's work, we can observe how even without clear justification, one could become an object of persecution. However, the poet was fortunate. Despite facing criticism and losing positions, he managed to continue his public and cultural activities under the conditions of «Zhdanovshchina» by conforming to its rules. Andriy Malyshko wrote works that fulfilled the demands outlined in Andriy Zhdanov's report. The writer conformed to the Soviet totalitarian system, yet also participated in criticizing fellow writers as a means of self-preservation.

Keywords: «Zhdanovshchina», Union of Soviet Writers of Ukraine, Andriy Malyshko, Soviet literature, Andriy Zhdanov, literary journal «Dnipro»

---

* Postgraduate student, Department of Source Studies and Special Historical Disciplines Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine. E-mail: d.v.plisetskyi@npu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6386-217X>

ДІЯЛЬНІСТЬ АНДРІЯ МАЛИШКА В УМОВАХ «ЖДАНІВЩИНИ»

Дімітрій Плісецький*

Анотація

Мета роботи. З'ясувати причини та суть політики «жданівщини», а також проаналізувати форми реалізації цієї політики на прикладі діяльності й творчості українського радянського поета Андрія Малишка.

Методологія. Для досягнення поставленої у статті мети були застосовані загальноновизнані підходи, принципи та методи наукового пізнання: аналіз документальних джерел та газетних публікацій, їх подальший синтез, порівняння авторських підходів окремих дослідників, систематизація та узагальнення отриманої інформації, які надали можливість виявити сутність та політики «жданівщини» на прикладі діяльності українського радянського поета Андрія Малишка.

Наукова новизна. На основі глибокого дослідження архівних матеріалів Аналізуються причини та суть політики «жданівщини» – кампанії критики та переслідування діячів радянської культури та літератури у другій половині 1940-х – першій половині 1950-х років – з метою змусити їх дотримуватись у своїй творчості принципів «соціалістичного реалізму» та підтримувати у своїх творах культ особи Йосипа Сталіна. Також схарактеризовано обстановку й загальну атмосферу всередині СРПУ та СРП СРСР на тлі діяльності відомого українського радянського поета Андрія Самійловича Малишка. У статті наведено фрагменти доповідей партійних діячів і представників культури, а також резолюцій пленумів правління СРПУ.

Висновки. Творча інтелігенція вимушена була підкоритися диктату радянської тоталітарної системи, одним з інструментів якої стала політика «жданівщини», яка відкрила можливості для критики за будь-які дрібниці у творчості письменників. Головною метою літератури знову стає прославлення режиму Сталіна та його здобутків. Усі, хто був проти цього, піддавалися нищівній критиці, бо вона проголошувалася корисною і необхідною для письменників. На прикладі діяльності Андрія Малишка ми можемо простежити, як можна було перетворитися на об'єкт для цькування навіть за відсутності будь-яких підстав. Проте, поетові пощастило. Не зважаючи на критику та втрату посад, він зміг продовжити свою громадсько-культурну діяльність в умовах «жданівщини», підпорядкувавшись її правилам. Андрій Малишко пише твори, які відповідали вимогам, зазначеним у доповіді Андрія Жданова. Письменник підкорюється радянській тоталітарній системі, але він також долучається до критики інших літераторів для самозбереження.

Ключові слова: «жданівщина», Спілка радянських письменників України, Андрій Малишко, радянська література, Андрій Жданов, літературний журнал «Дніпро»

Цитування: Плісецький, Д. (2025). Діяльність Андрія Малишка в умовах «жданівщини». *Консенсус*, 1, 165-177. <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-01/165-177>

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/153>

* аспірант кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київ, Україна. E-mail: d.v.plisetskvi@npu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6386-217X>

Постановка проблеми. Проблема діяльності представників культури і науки в умовах тотального контролю з боку держави й нині все ще зберігає свою актуальність та є недостатньо вивченою. З огляду на це, дослідження процесів, що відбувалися у культурному житті СРСР та УРСР по закінченні Другої світової війни є необхідним для розуміння механізмів та способів впливу на творчу інтелігенцію кожного історичного періоду.

У період Другої світової війни радянські письменники та науковці завдяки своєму внеску у перемогу над нацистською Німеччиною мали значно ширші можливості висловлювати свої думки, ніж у мирний час. Проте одразу після війни влада вирішила поновити жорсткий контроль над культурою та наукою. Важливою складовою цього процесу була політика «жданівщини». Назва походить від прізвища радянського державного і партійного діяча, голови Ради Союзу Верховної Ради СРСР, голови Верховної ради РРФСР, члена Політбюро та секретаря ЦК ВКП(б) з ідеології Андрія Жданова, виступи якого розпочали новий етап критики і переслідування радянських діячів культури та науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика «жданівщини» та діяльності поета Андрія Малишка у цей період залишається малодослідженою в нашій історіографії. Основною працею з цієї проблеми є стаття Олега Бажана «Андрій Малишко та суспільно-політичні процеси в Україні (друга половина 1940-х – 1960-ті роки): оцінки, судження, дії»¹ у якій представлені важливі матеріали та архівні документи з вищезначеної тематики.

Основним джерелом вивчення діяльності Андрія Малишка у цей період є архівні матеріали фондів № 22² та № 435³ Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ) та періодичні видання радянської доби. Переважна більшість важливих для дослідження відомостей з пленумів, резолюції Спілки радянських письменників України та доповіді партійних діячів і представників культури були опубліковані на сторінках «Літературної газети»⁴ – органу Спілки радянських письменників України.

¹ Бажан О. Андрій Малишко та суспільно-політичні процеси в Україні (друга половина 1940-х – 1960-ті роки): оцінки, судження, дії. *Науковий журнал «Краєзнавство»*. 2012. № 4. С. 76.

² Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ). Ф. 22. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 4-5.

³ ЦДАМЛМ. Ф. 435. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 37.

⁴ Про журнали «Звезда» і «Ленинград». З постанови ЦК ВКП(б) від 14 серпня 1946 р. *Літературна газета*. 1946. № 34 (175). С. 1; Доповідь т. Жданова про журнали «Звезда» і «Ленинград». *Літературна газета*. 1946. № 39 (180). С. 2-3; Про журнал «Дніпро». *Літературна газета*. 1946. № 37 (178). С. 3; Адельгейм Є. У вузьких берегах. *Літературна газета*. 1946. № 37 (178). С. 3; Створимо образ молодого людини сталінської доби. *Літературна газета*. 1946. № 51 (192). С. 1; Українська радянська література після постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград». *Літературна газета*. 1947. № 28 (221). С. 1-2; Про виконання Спілкою радянських письменників постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград». *Літературна газета*. 1947. № 39 (232). С. 1-2; Дебати по доповіді тов. О.Є. Корнійчука. *Літературна газета*. 1947. № 39 (232). С. 2-4; Дебати по доповіді тов. О.Є. Корнійчука. *Літературна газета*. 1947. № 40 (283). С. 1-4; До нового розквіту української радянської літератури! *Літературна газета*. 1947. № 40 (233). С. 1; Резолюція пленуму Правління Спілки радянських письменників України по доповіді тов. О.Є. Корнійчука «Про виконання СРПУ постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград». *Літературна газета*. 1947. № 42 (235). С. 1.

Мета статті – з'ясувати причини та суть політики «жданівщини», а також проаналізувати форми реалізації цієї політики на прикладі діяльності й творчості українського радянського поета Андрія Малишка.

Виклад основного матеріалу. Радянська інтелігенція у 1930-х роках болоче відчула на собі обстановку страху та репресій, від яких ніхто не був захищений. Однак напад нацистської Німеччини у 1941 р. змусив владу розширити межі для творчості письменників і публіцистів заради досягнення перемоги над ворогом. Утім, навіть у той час можна було потрапити в немилість. Так, видатний український радянський кінорежисер і письменник Олександр Довженко був підданий нищівній критиці з боку партійного й державного керівництва за свою кіноповість «Україна у вогні», унаслідок чого митця звільнили з посади керівника Київської кіностудії та перевели на посаду режисера «Мосфільму».

Спершу здавалося, що й після війни лібералізація культурного життя триватиме. На початку 1946 р. було скасовано постанову Секретаріату ЦК ВКП(б) «Про контроль над літературно-художніми журналами». Талановиті письменники все активніше виступали проти так званого «лакування дійсності» та «урапатріотизму», приділяючи натомість увагу наявним в країні на той час недолікам. Спроби обмежити цю тенденцію, на відміну від попередніх часів, усе частіше почали наштовхуватись на опір. На цьому ґрунті розпочалося протистояння між групами літераторів, одні з яких прагнули до відображення більш-менш реальної картини дійсності, а інші – чий привілеї і авторитет трималися саме на кон'юнктурних творах – відчайдушно протидіяли цьому.

13 квітня 1946 р. у ситуацію, що складалася, утрутився Йосип Сталін. З його ініціативи Політбюро прийняло рішення про необхідність усунення недоліків в ідеологічній роботі. А трохи згодом він висловлює невдоволення творами сатирика Михайла Зощенка і поетеси Анни Ахматової, що часто друкувалися на сторінках журналів «Звезда» і «Ленинград». Унаслідок цього, 14 серпня 1946 р. було прийнято постанову Оргбюро ЦК ВКП(б) «Про журнали «Звезда» і «Ленинград»» з нападками не лише на Ахматову та Зощенка, але й низку інших літераторів (Садоф'єва, Комісарову, Слонімського, Штейна та ін.), а також редакційних колегій видань, які публікували їхні твори: «Надання Зощенкові й Ахматовій активної ролі в журналі, без сумніву, внесло елементи ідейного розбрату і дезорганізації в середовище ленинградських письменників. У журналі (авт. – «Звезда») почали з'являтися твори, які культивують невластивий радянським людям дух низькопоклонства перед сучасною буржуазною культурою Заходу... ЦК відзначає, що особливо погано ведеться журнал «Ленинград», який постійно надавав свої сторінки для пошлех і наклепницьких виступів Зощенка, для пустих і аполітичних віршів Ахматової. Як і редакція «Звезды», редакція журналу «Ленинград» допустила великі помилки, опублікувавши низку творів, пройнятих духом низькопоклонства перед усім іноземним»⁵.

⁵ Про журнали «Звезда» і «Ленинград». З постанови ЦК ВКП(б) від 14 серпня 1946 р. *Літературна газета*. 1946. № 34 (175). С. 1.

Як бачимо, критика розпочалася з кількох письменників, але насправді вона мала значно ширший, загальний характер. Дуже скоро ця хвиля досягне усіх республік Радянського Союзу. У згаданій постанові Оргбюро ЦК ВКП(б) також конкретизується причина «ідейних помилок» редакторів журналів: «Керівні працівники журналів, і в першу чергу їх редактори тт. Саянов і Ліхареv, забули те положення ленінізму, що наші журнали, наукові чи художні, не можуть бути аполітичні. Вони забули, що наші журнали є могутнім засобом радянської держави у справі виховання радянських людей, і особливо молоді, і тому повинні керуватися тим, що становить життєву основу радянського ладу, – його політикою... Сила радянської літератури... полягає у тому, що вона є літературою, у якої немає і не може бути інших інтересів, крім інтересів народу, інтересів держави... Нестача ідейності у керівних працівників «Звезди» та «Ленінграда» призвела також до того, що ці працівники поставили в основу своїх стосунків з літераторами не інтереси правильного виховання радянських людей і політичного напрямку діяльності літераторів, а інтереси особисті, приятельські. Через небажання псувати приятельські відносини притуплялася критика... Такого роду лібералізм... призводить до того, що письменники перестають удосконалюватись, втрачають почуття своєї відповідальності перед народом, перед державою, перед партією, перестають рухатися вперед»⁶.

Як наслідок, журнал «Ленінград» припинив своє існування, а «Звезду», для «виправлення помилок», очолив новий головний редактор – заступник управління пропаганди ЦК ВКП(б) Олександр Єголін, автор надісланого керівництву ЦК доносу на М. Зоценка.

Уже через день після публікації цієї постанови Андрій Жданов виступив на зборах партійного активу і на зборах письменників у Ленінграді (15-16 серпня 1946 р.), присвятивши значну частину свого виступу, (заснованого переважно на матеріалах Єголіна) винятково брутальній критиці, знову-таки Ахматової та Зоценка – поетесу Жданов назвав повією, а Зоценка, який у квітні цього ж року отримав медаль «За доблесну працю в роки Великої Вітчизняної війни», «покидьком літератури». Повторюючи окремі тези з постанови Оргбюро ЦК ВКП(б) «Про журнали «Звезда» і «Ленінград»», він, водночас, уточнює її положення, поширюючи їх на всю радянську літературу: «Ленінізм виходить з того, що наша література не може бути аполітичною, не може являти собою «мистецтва для мистецтва», а покликана здійснювати важливу передову роль у суспільному житті. Звідси виходить ленінський принцип партійності літератури... Товариш Сталін назвав наших письменників інженерами людських душ... Це говорить про величезну відповідальність радянських письменників за виховання радянської молоді, за недопущення браку в літературній роботі... Радянські письменники і всі наші ідеологічні працівники поставлені зараз на передову лінію вогню, бо в умовах

---

⁶ Ibid. С. 1.

мирного розвитку не знімаються, а, навпаки, виростають завдання ідеологічного фронту і в першу чергу літератури. Народ, держава, партія хочуть не усунення літератури від сучасності, а активного вторгнення літератури в усі сторони радянського буття»⁷.

Забезпечити активне «вторгнення літератури в життя», на думку А. Жданова, повинна була принципова критика: «Товариш Сталін учить нас, що коли ми хочемо зберегти кадри, вчити і виховувати їх, ми не повинні боятися образити будь-кого, не повинні боятися принципової, сміливої, відвертої і об'єктивної критики. Без критики всяку хворобу можна загнати вглиб і з нею важче буде справитися. Тільки смілива і відкрита критика допомагає вдосконалюватися нашим людям, спонукує їх іти вперед, переборювати хиби своєї роботи. Там, де нема критики, там укорінюється затхлість і застій, там нема місця руху вперед»⁸.

У результаті такої «об'єктивної критики» книги А. Ахматової та М. Зоценка були вилучені з бібліотек, літератори були виключені зі Спілки письменників СРСР, а голову правління цієї спілки Миколу Тихонова, який відмовився підтримати звинувачення на адресу Ахматової та Зоценка, змінив на цій посаді Олександр Фадеев. У країні розпочався новий етап гонінь на творчу інтелігенцію.

Серед перших республіканських спілок письменників на нові віяння поспішила відреагувати письменницька організація в УРСР, головною мішенню якої теж став літературний журнал «Дніпро» (з 1944 р. його очолював Андрій Малишко). 12 вересня 1946 р. на сторінках «Літературної газети» з'явилися одразу дві публікації на цю тему. У першій з них під заголовком «Про журнал «Дніпро» розповідалося про засідання бюро партійної організації СРПУ, де ціла низка письменників – М. Бажан, І. Золотоверхий, Л. Новиченко, П. Панч, І. Ле, Я. Городской, С. Крижанівський, М. Шумило – висловили чимало претензій на адресу редакції «Дніпра», а також розкритикували матеріали, що вміщувалися у цьому виданні. До засідання партійного бюро було спеціально підготовлено оглядову статтю відомого на той час літературного критика Євгена Адельгейма «У вузьких берегах». Критик безапеляційно проголошував «ідейно-хибними» твори «Скоряючись законам Вітчизни» Сергія Борзенка, «Як Тарас їхав по Україні» Олексія Кундзіча, «Шестеро яблук» Ісака Кіпніса, «Мисливські усмішки» Остапа Вишні та поезії Петра Дорошка й Івана Виргана, що вперше з'явилися на сторінках «Дніпра».

«Далеко стоїть поки що «Дніпро», – заявляв Адельгейм, – від тих завдань, що висуває перед працівниками літератури й мистецтва Центральний Комітет нашої більшовицької партії. І якщо не хоче журнал остаточно одійти від радянської молоді... він мусить змінити свій курс і спрямувати його на живу радянську сучасність, на мету, вказану наукою Леніна-Сталіна, на сяючі вогні сталінських п'ятирічок»⁹.

⁷ Доповідь т. Жданова про журнали «Звезда» і «Ленинград». *Літературна газета*. 1946. № 39 (180). С. 3.

⁸ Ibid. С. 3.

⁹ Адельгейм Є. У вузьких берегах. *Літературна газета*. 1946. № 37 (178). С. 3.

Отже, партійне бюро СРПУ дійшло до такого висновку: «У журналі «Дніпро» відсутні твори про сучасну індустріальну Україну, відсутні нариси, що відповідали б на запит нашої молоді, підвищували б її культурний рівень. Ті ж нариси, що друкуються на сторінках журналу, перебувають на рівні слабенької газетної інформації, не підносять на належну височінь тему труда і творчих дерзань радянського народу... Зниження вимогливості, часто зумовлене приятельськими взаєминами, призвело до вміщення на сторінках журналу недоброякісних художніх творів...»¹⁰.

Як бачимо, висновки партійного бюро СРПУ аж надто близько перегукуються із тезами доповіді А. Жданова та постанови Оргбюро ЦК ВКП(б), зокрема в частині «приятельських взаємин», що свідчить про невдоволення окремих колег Андрія Малишка тим, що журнал, який вони вважали своєю вотчиною, надає свої сторінки не їм. Щоправда, у тексті безпосередньо ім'я Малишка ніяк не згадувалось, але це була критика на адресу його журналу та роботи його редакції. За наслідками обговорення бюро партійної організації СРПУ пропонувало: «...піднести якість роботи редколегії відповідно до тих вимог, що їх висуває перед письменниками більшовицька партія. Необхідно підвищити ідейні вимоги і партійну пильність, закривши доступ до журналу творам ідейно-хибним, аполітичним, далеким від радянської дійсності... Редакція повинна оголосити рішучу боротьбу з безпринципністю»¹¹.

Така критика діяльності журналу була небезпечною для Андрія Малишка, проте його недоброзичливіці на той час на «організаційні висновки» не наважилися: митець не тільки залишився на посаді, але й від імені письменницької організації у грудні цього ж року виступав на XIII з'їзді ЛКСМУ, що було виявом неабиякої довіри до нього. Виступ поета на цьому заході повністю відповідає вимогам «жданівщини» щодо прославлення сталінської доби через образи трудівників, а саме героїв праці: «Ми, літератори, у боргу перед комсомолом. Нам треба писати про молодих радянських людей, які проявляли героїзм у боях і труді. Треба створити образ молодого людини – героя нашої сталінської епохи»¹².

Таку саму тему наприкінці з'їзду щодо письменників порушив і секретар ЦК ВЛКСМ Микола Михайлов: «На нашому з'їзді присутній тов. Малишко, і я б просив його, якщо делегати не заперечують, передати письменникам України від імені з'їзду, що молодь бажає вам, товариші-літератори, всіляких успіхів у вашій роботі і вона скаже вам велике спасибі за хороші книги»¹³.

Між тим, кампанія «жданівщини» в УРСР поступово набирала нових обертів. 10 липня 1947 р. на сторінках «Літературної газети» було опубліковано співдоповідь голови СРПУ Олександра Корнійчука під час XI Пленуму Спілки радянських

¹⁰ Про журнал «Дніпро». *Літературна газета*. 1946. № 37 (178). С. 3.

¹¹ *Ibid.* С. 3.

¹² Створимо образ молодого людини сталінської доби. *Літературна газета*. 1946. № 51 (192). С. 1.

¹³ *Ibid.* С. 1.

письменників СРСР під назвою «Українська радянська література після постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград». «Українські письменники, як і письменники інших народів СРСР, – говорив він, – розгорнули рішучу боротьбу за піднесення ідейного і художнього рівня літератури. На Україні ця боротьба ускладнюється тим, що, крім фактів бездіяності, аполітизму і пошлості в літературі, засуджених у рішеннях ЦК ВКП(б), мали місце у творах окремих українських письменників, літературознавців і небезпечні рецидиви буржуазного націоналізму, буржуазно-націоналістичних перекручень і помилок»¹⁴. Далі Олександр Корнійчук перераховує здобутки української радянської літератури та розповідає про подолання «ідейно-хибних» проявів. Андрія Малишка у цій доповіді згадано лише позитивно: «Непохитній мужності радянської людини... присвячена схвильована поема А. Малишка «Прометей», удостоєна Сталінської премії, а його нова, недавно опублікована поема «Марія» оспівує дружбу і любов радянських людей, їх творчу працю»¹⁵.

Звичайно, ніхто не наважився б зачепити нещодавнього лауреата Сталінської премії, але над головою Андрія Малишка вже починають збиратися хмари. У березні 1947 р. першим секретарем КП(б)У був призначений Лазар Каганович, до якого негайно починають надходити «сигнали» щодо засилля в СРПУ літераторів-націоналістів. Про неприємні зустрічі з Кагановичем Андрій Малишко неодноразово згадував у своїх виступах після XX (25 лютого 1956 р.) та XXII (17–31 жовтня 1961 р.) з'їздів КПРС та під час кампанії проти антипартійної групи Маленкова, Кагановича та Молотова протягом 1957–1958 років: «Хай сьогодні згадає мій добрий друг Олександр Євдокимович Корнійчук, – говорив він у 1957 р. – як його і мене о другій і третій годині ночі кликав Каганович і, стукаючи кулаком по столу, загрожував, що він нас посадить в тюрму, якщо ми не розкриємо націоналістичну групу. Він тоді ходив по кімнаті... і кричав. Тоді ми заявили, що серед українських письменників націоналістів немає, а він назвав прізвища Рильського, Яновського і Сенченка. Тоді ж він погрожував молодим письменникам Гончару, Козаченку, Новиченку та ін. Обурений поведінкою Кагановича, я, як комуніст і член ЦК комсомолу України, звернувся в ЦК комсомолу, і ми з секретарями написали листа товаришу Сталіну про неприязельську поведінку Кагановича на Україні. Не знаю, чи той лист побував у тов. Сталіна, але я добре знаю, що через три дні вночі нас покликав Каганович і той лист був вже у нього на руках»¹⁶.

10 липня 1957 р. на зборах активу працівників літератури і мистецтва м. Києва слова поета підтвердив і Олександр Корнійчук: «Я ніколи не забуду, як ночами тримав він (авт. – Л.М. Каганович) нас в кабінеті і вимагав, щоб ми підписали сфабрикований чорний документ, у якому обвинувачувалася уся письменницька

¹⁴ Українська радянська література після постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград». *Літературна газета*. 1947. № 28 (221). С. 1.

¹⁵ Ibid. С. 2.

¹⁶ ЦДАМЛМ. Ф. 22. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 4–5.

організація в проявах націоналізму, обвинувачувалося керівництво ЦК, що допустило до цього...»¹⁷.

Складно встановити, що конкретно відбувалося у стінах кабінету Лазаря Кагановича, але незаперечним є факт наміру навісити ярлики націоналістів на М. Рильського, Ю. Яновського та І. Сенченка. Відомо й те, що 22 серпня 1947 р. на ім'я першого секретаря ЦК КП(б)У надійшов донос на самого Андрія Малишка, написаний літературними критиками Є. Адельгеймом та І. Стебуном – поет звинувачувався у «нав'язуванні молодим поетам чужих націоналістичних поглядів»¹⁸. Невідомо лише те, від них, чи від когось зі сторони, виходила ініціатива.

Наслідком цих процесів став пленум правління Спілки радянських письменників України, який відбувся 15–20 вересня 1947 р. у Києві. Його відкрив своєю доповіддю голова СРПУ Олександр Корнійчук, почавши із чергового довільного переказу цитат з виступу А. Жданова 15–16 серпня 1946 р.: «Товариш Сталін учить нас, що коли ми хочемо зберегти, вчити і виховувати їх, ми не повинні боятися образити будь-кого, не повинні боятися принципіальної, сміливої і одвертої критики»¹⁹. Далі ж, змалювавши у негативних тонах творчість знову ж таки М. Рильського, Ю. Яновського та І. Сенченка, «добрий друг» А. Малишка вдався до різких нападок на нього самого: «Особливо я хочу зупинитися на роботі журналу «Дніпро». Як сталося, що в журналі, який розрахований на нашу молодь, на наше юнацтво, в журналі, де б мусили бути бойові твори, де б мусили бути найсуворіший добір творів, де повинно було б друкуватися все краще, що дають наші письменники, – як сталося, що в цьому журналі друкувалися твори, які мають в собі найбільше помилок? Відповідальність за це несе, насамперед, відповідальний редактор журналу тов. Малишко. Чому так трапилося? Він мусить нам сказати. Він має також нам сказати, як буде перебудовуватися журнал, яким буде журнал надалі»²⁰.

По суті справи, повторювалася ситуація з 12 вересня 1946 року, але тепер причина «наїзду» була ще виднішою, її не приховуючи сформулював український радянський письменник та сценарист Олександр Ільченко: «Говорячи про принциповість у наших ділах, не можна не згадати і про нарікання, які доводиться частенько чути на заступника голови Спілки Андрія Самійловича Малишка саме тому, що нашому вельми талановитому товаришеві часто не вистачає більшовицької принциповості в літературних справах, бо часто беруть верх його особисті уподобання, смаки, чи дружба, чи неприязнь... Мені байдуже, чи особисто подобається Андрієві Самійловичу Пригара чи Первомайський. Але я, часом, хочу бачити їхні вірші і в тому журналі, який він має честь редагувати»²¹. Отже, ішлося

¹⁷ ЦДАМЛМ. Ф. 435. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 37.

¹⁸ Бажан О. Андрій Малишко та суспільно-політичні процеси в Україні (друга половина 1940-х – 1960-ті роки): оцінки, судження, дії. *Краєзнавство*. 2012. № 4. С. 76.

¹⁹ Про виконання Спілкою радянських письменників постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград». *Літературна газета*. 1947. № 39 (232). С. 1.

²⁰ *Idid*. С. 2.

²¹ Дебати по доповіді тов. О.Є. Корнійчука. *Літературна газета*. 1947. № 39 (232). С. 2.

про кланові інтереси літературних груп, що вимагали друкувати самих себе, водночас, відмовляючи головному редакторові журналу і редколегії у праві добирати для публікації найбільш якісні з їхньої точки зору матеріали. Через банальну заздрість щодо своїх колег вони паплюжили їхню творчість, цинічно підводячи всюди політичний підтекст, з наміром усунути конкурентів руками радянського й партійного керівництва.

Особливо показовими були виступи поетів Павла Усенка та Олександра Підсухи. Так, перший з них, не вагаючись, наділив Малишка з Максимом Рильським, який був головою Спілки радянських письменників України протягом 1943–1946 рр., ярликами поплічників ворогів народу: «Треба сказати, що попереднє керівництво СРПУ не тільки не вело боротьби з ворожими впливами в радянській літературі, а навпаки, потурало проникненню чужих радянській літературі тенденцій і впливів. Особливо негативну роль відігравав тут журнал «Дніпро». Цей журнал і його редактор А. Малишко і досі не зробили потрібних висновків з рішень партії про літературу. Майже все, що ми сьогодні критикували, друкувалося на сторінках журналу “Дніпро”»²².

Олександр Підсуха, у свою чергу, поставив під сумнів правильність трактування А. Малишком такого ідеологічно важливого поняття, як Батьківщина: «А що таке Батьківщина в окремих віршах деяких поетів? У хороший цикл віршів «Україна моя» Андрія Малишка вкрався один вірш, пройнятий хибним змістом. Поет дає вузьке і нерівне розуміння Батьківщини... поет пише про те, що йому сниться Україна, сниться вона йому синім лугом, ромашкою, птицею з канівських круч... Суто біологічну основу має цей образ, не кажучи вже про вузьке і здрібнене розуміння Батьківщини... Батьківщина в окремих віршах Малишка – це синій луг, ромашка, рідний барвінок. Цією псевдоромантичною орнаментикою позначені вірші і деяких інших поетів...»²³. Закиди сміховинні, проте насправді у 1937 році вони могли коштувати людині життя. Проте Підсуха не заспокоюється на віршах, у яких він «виявив» псевдоромантику, а починає критикувати й твори, написані Андрієм Малишком у воєнний час.

Убачається, що поет почував себе дуже скривдженим, через те, що Малишко відвідав Америку, а Підсуху туди не взяли. Це вилилося в такий пасаж: «Я вважаю, що для поета, який побував за кордоном, мусить бути святим обов'язком викриття сучасного Заходу, показ зверхності радянських людей над людьми капіталістичного світу... З яким нетерпінням чекали ми від Андрія Малишка віршів про Америку, де йому довелося побувати, про ту країну, відкля вийшла політика долара і доктрина Трумена. Цих віршів ми поки що не почули»²⁴.

Забігаючи наперед, варто зазначити, що «патріотичне замовлення» із критикою Америки Малишко і справді виконає, але лише через три роки, вже після другої поїздки в США, причому він отримає другу Сталінську премію.

²² Ibid. С. 3.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

Ще на тому пленумі у провину Малишкові були поставлені спроби захистити окремі з творів, що друкувалися в журналі «Дніпро». Ось що сказав щодо цього літературознавець, заступник редактора «Літературної газети» Лазар Санов (Смульсон): «Літературна газета» коло двох місяців тому розпочала дискусію про «Живу воду». У нас в редакції... була думка про цей твір, як твір ідейно-хибний... Заступник голови Спілки тов. А. Малишко, який є водночас і редактором журналу «Дніпро», намагався не допустити друкування в «Літературній газеті» критичних статей про «Живу воду»... Факт цей симптоматичний. Мені дуже хотілося б, щоб ту енергію, з якою тов. Малишко захищав роман «Жива вода», він переніс на роботу з літературною молоддю. Це, безумовно, дало б значно більше користі нашій літературі»²⁵.

Відверто знехотя, без жодного ентузіазму, критикував Малишка хіба що тільки Павло Тичина, посилаючись на начебто виявлені ним кілька «літературних промахів» у поемі «Жива легенда», а саме – в її «казковості» й символічності через те, що «батько тільки те робить, що приймає синів – одного, другого, третього, четвертого, але сини між собою ніяк не зустрічаються... Ні одного брата, ні батька не названо»²⁶. Звичайно, цей закид не може не виглядати сміховинним.

За матеріалами цього пленуму, «Літературна газета» у номері від 2 жовтня 1947 р. констатувала: «Велику увагу приділив пленум роботі літературних журналів. У низці виступів відзначалася винятково незадовільна робота журналу «Дніпро» (відповідальний редактор А. Малишко). У «Дніпрі» друкувалися більшість тих творів, у яких виявлялися хибні тенденції»²⁷. Резолюція пленуму СРПУ за доповіддю О. Корнійчука наголошувала на необхідності вжиття необхідних заходів «до поліпшення роботи періодичних літературно-художніх видань і в першу чергу журналів «Дніпро», «Радянський Львів» і «Літературної газети», а також видавництва «Радянський письменник»»²⁸. Як наслідок, після пленуму Андрій Малишко позбувся посад заступника голови СРПУ та відповідального редактора журналу «Дніпро». Але він, на відміну від Ахматової та Зоценко, залишився активним учасником громадсько-культурного життя в УРСР.

У найближчі роки поет напише такі патріотичні літературні твори, як поеми «Це було на світанку» (1948 р.), «Корейська поема» (1951 р.), «Він повертався додому» (1951 р.) а також збірки віршів «За синім морем» (1950 р.) та «Дарунки вождю» (1952 р.). Ці твори відповідали вимогам, які поставило перед письменниками ідеологічне керівництво ВКП(б). Причому збірка «За синім морем», присвячена подорожі поета у складі радянської делегації до Канади та США у 1946 р., стала черговим тріумфом для

²⁵ Дебати по доповіді тов. О.Є. Корнійчука. *Літературна газета*. 1947. № 40 (283). С. 2.

²⁶ Дебати по доповіді тов. О.Є. Корнійчука. *Літературна газета*. 1947. № 39 (232). С. 3.

²⁷ До нового розквіту української радянської літератури! *Літературна газета*. 1947. № 40 (233). С. 1.

²⁸ Резолюція пленуму Правління Спілки радянських письменників України по доповіді тов. О.Є. Корнійчука «Про виконання СРПУ постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград». *Літературна газета*. 1947. № 42 (235). С. 1.

Андрія Малишка, який посилив його позиції серед письменників СРПУ. Окрім цього, у 1951 р. він став депутатом Верховної Ради УРСР.

Зрозуміло, що Андрій Малишко вимушений був підпорядкуватися тоталітарній системі та долучатися до переслідувань інших літераторів. Як приклад, можна навести його участь у кампанії, спрямованій проти українського радянського поета Володимира Сосюри за його вірш «Любіть Україну». Під час VI пленуму правління СРПУ Малишко долучився до критики позиції колеги, якого звинувачували у націоналізмі. «Було б краще, – сказав він, – якби В. Сосюра до кінця, глибоко зрозумів і відчув свої помилки, а не виступав на пленумі зі скороспілим і непереконливим віршем... Правління Сплки письменників України, повинно зробити дійові висновки з критичних зауважень на пленумі, серйозно зайнятися питаннями літературної критики, наполегливо працювати над змістом та ідейною спрямованістю нових творів»²⁹. Малишко зробив це заради самозбереження, через що потім відчував докори совісті. Він сам сказав про це лише під час похорону Володимира Сосюри у 1965 р.

Висновки. Отже, творча інтелігенція вимушена була підкоритися диктату радянської тоталітарної системи, одним з інструментів якої стала політика «жданівщини», яка відкрила можливості для критики за будь-які дрібниці у творчості письменників. Головною метою літератури знову стає прославляння режиму Сталіна та його здобутків. Усі, хто був проти цього, піддавалися нищівній критиці, бо вона проголошувалася корисною і необхідною для письменників. На прикладі діяльності Андрія Малишка ми можемо простежити, як можна було перетворитися на об'єкт для цькування навіть за відсутності будь-яких підстав. Проте, поетові пощастило. Не зважаючи на критику та втрату посад, він зміг продовжити свою громадсько-культурну діяльність в умовах «жданівщини», підпорядкувавшись її правилам. Андрій Малишко пише твори, які відповідали вимогам, зазначеним у доповіді Андрія Жданова. Письменник підкорюється радянській тоталітарній системі, але він також долучається до критики інших літераторів для самозбереження.

REFERENCES

- Adelheim, Ye. (1946). U vuzkykh berehakh [In the narrow banks]. *Literaturna hazeta*, 37, 3 [in Ukrainian].
- Bazhan, O. (2012). Andrii Malushko ta suspilno-politychni protsesy v Ukraini (druha polovyna 1940-kh – 1960-ti roky): otsinky, sudzhennia, dii. [Andriy Malushko and Social and Political Processes in Ukraine (the second half of 1940-1960-ies): Assessment, Experience, Actions]. *Kraieznavstvo*, 4, 75-87 [in Ukrainian].
- Debaty po dopovidi tov. O.Ye. Korniiichuka. [Debate on the report of Comrade O. Korniychuk]. (1947). *Literaturna hazeta*, 39, 2-4 [in Ukrainian].
- Debaty po dopovidi tov. O.Ye. Korniiichuka. [Debate on the report of Comrade O. Korniychuk]. (1947)

²⁹ Обговорення доповіді тов. О.Є. Корнійчука. *Літературна газета*. 1951. 9 серпня. № 32 (437). С. 4.

- Literaturna hazeta*, 40, 1-4 [in Ukrainian].
- Do novoho rozkvytu ukrainskoi radianskoi literatury! [To a new heyday of Ukrainian Soviet literature!]. (1947) *Literaturna hazeta*, 40, 1 [in Ukrainian].
- Dopovid t. Zhdanova pro zhurnaly «Zvezda» i «Lenynhrad». [Comrade Zhdanov's report on the magazines «Zvezda» and «Leningrad»]. (1946) *Literaturna hazeta*, 39, 2-3 [in Ukrainian].
- Ideolohichni perekruhennia v literaturi vykryti v statii hazety «Pravda», i cherhovi zavdannia pysmennykiv Radianskoi Ukrainy. [Ideological distortions in literature were exposed in an article by the «Pravda» newspaper, and the next tasks of writers in Soviet Ukraine]. (1951) *Literaturna hazeta*, 32, 1-3 [in Ukrainian].
- Obhovorennia dopovidi tov. O.Ye. Korniiichuka. [Discussion of the report by comrade O. Korniychuk]. (1951) *Literaturna hazeta*, 32, 4 [in Ukrainian].
- Pro vykonannia Spilkoiu radianskykh pysmennykiv postanovy TsK VKP(b) pro zhurnaly «Zvezda» i «Lenynhrad». [On the implementation by the Union of Soviet Writers of the resolution of the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) on the magazines «Zvezda» and «Leningrad»]. (1947) *Literaturna hazeta*, 39, 1-2 [in Ukrainian].
- Pro zhurnaly «Zvezda» i «Lenynhrad». Z postanovy TsK VKP(b) vid 14 serpnia 1946 r. (1946). *Literaturna hazeta*, 34, 1 [in Ukrainian].
- Pro zhurnal «Dnipro». [About «Dnipro» magazine]. (1946). *Literaturna hazeta*, 37, 3 [in Ukrainian].
- Proty ideolohichnykh perekruhen v literaturi. [Against ideological distortions in literature]. (1951). *Literaturna hazeta*, 27, 2 [in Ukrainian].
- Rezoliutsiia plenumu Pravlinnia Spilky radianskykh pysmennykiv Ukrainy po dopovidi tov. O.Ye. Korniiichuka «Pro vykonannia SRPU postanovy TsK VKP(b) pro zhurnaly «Zvezda» i «Leningrad». [Resolution of the Plenum of the Board of the Union of Soviet Writers of Ukraine on the report of Comrade O. Korniychuk «On the implementation by the Union of Soviet Writers of the resolution of the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) on the magazines «Zvezda» and «Leningrad»»] (1947). *Literaturna hazeta*, 42, 1 [in Ukrainian].
- Stvorymo obraz molodoi liudyny stalinskoi doby. [Let's create an image of a young man of the Stalinist era]. (1946). *Literaturna hazeta*, 51, 1 [in Ukrainian].
- Ukrainska radianska literatura pislia postanovy TsK VKP(b) pro zhurnaly «Zvezda» i «Lenynhrad». [Ukrainian Soviet Literature after the Decree of the Central Committee of All-Union Communist Party (Bolsheviks) on the magazines «Zvezda» and «Leningrad»]. (1947). *Literaturna hazeta*, 28, 1-2 [in Ukrainian].